

dr hab. Krystyna Adamska

Instytut Psychologii

Uniwersytet Gdański

Recenzja

głównego osiągnięcia naukowego oraz dorobku naukowego Pani Doktor Joanny Różyckiej-Tran, związana z postępowaniem o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie psychologia

1. Informacje ogólne o kandydatce

Dr Joanna-Różycka Tran ukończyła studia magisterskie w roku 2004, uzyskując tytuł magistra psychologii w Instytucie Psychologii Uniwersytetu Gdańskiego. Tytuł jej pracy magisterskiej, którą napisała pod kierunkiem prof. dr hab. Aliny Kolańczyk to:

*Przetwarzanie centralne i peryferyczne w zależności od stanów uwagi. Stopień naukowy doktora nauk humanistycznych uzyskała w 2009 roku, w Instytucie Psychologii Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. Praca doktorska została napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Bogdana Wojciszke i nosiła tytuł: *Wiara w życie jako grę o sumie zerowej – wyznaczniki i konsekwencje społeczne.**

Dr Joanna Różycka-Tran ukończyła także studia magisterskie na kierunku stosunki międzynarodowe, uzyskując tytuł magistra ekonomii. Obecnie jest zatrudniona jako adiunkt w Instytucie Psychologii Uniwersytetu Gdańskiego.

2. Główne osiągnięcie naukowe

Wskazane przez Habilitantkę osiągnięcie naukowe, stanowiące podstawę starania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego, jest kontynuacją wcześniejszych zainteresowań, które znalazły swój wyraz w rozprawie doktorskiej. Za swoje osiągnięcie naukowe Habilitantka uznaje opisanie zjawiska antagonizmu w relacjach społecznych na poziomie jednostkowym i krajowym, ujęte w perspektywie międzykulturowej. W skład osiągnięcia

naukowego wchodzi monografia oraz cykl sześciu artykułów (na podstawie wykazu opublikowanych prac naukowych). Monografia nie stanowi odrębnego dzieła w tym sensie, że nie zawiera oryginalnych tez i poza trzema badaniami, przeprowadzonymi na rzecz wzbogacenia rozważań na temat spostrzegania relacji społecznych, nie dostarcza nowych wyników. Jest ona natomiast wartościowym podsumowaniem badań zawartych w artykułach i próbą ich kompleksowego ujęcia. Pytanie stawiane przez Habilitantkę dotyczy narzędzia, jakim posługuje się w swoich badaniach. Interesuje ją „czy skala do pomiaru antagonizmu społecznego odtwarza się na poziomie zagregowanym?” (str.20).

Tak postawione pytanie koncentruje uwagę na zagadnieniach o charakterze metodologicznym, co – jak stara się udowodnić Autorka – ma znaczące konsekwencje teoretyczne. Wnioskowanie o właściwościach grup na podstawie odpowiedzi udzielanych przez członków tych grup, na przykład członków organizacji czy obywateli kraju, jest nieuprawnione, ponieważ ich uśrednienie nie może wskazać na to, co wspólne. Jeżeli kulturę rozumieć jako podzielane przez członków danego społeczeństwa przekonania na temat tego, jaka jest rzeczywistość i jak należy ją tworzyć w oparciu o określone wartości, to wyniki badań przeprowadzonych w danym społeczeństwie winny ujawniać to, co zachodzi między jednostkami. Jeżeli pytamy indywidualne osoby o to jak spostrzegają relacje między ludźmi, to pomimo charakteru pytania nie możemy wzbogacić wiedzy na temat właściwości grupy. W tym celu konieczne jest przeprowadzenie analizy danych w sposób, który pozwoli na stwierdzenie, czy struktura odtwarza się na poziomie kraju (kultury). Jak słusznie dowodzi Habilitantka w swojej monografii, ma to szczególne znaczenie w kontekście porównań międzykulturowych, w których równoważność pomiarowa decyduje o zasadności przyjętych wniosków. Jako przykład podaje skalę do oceny własnej wartości Rosenberga. Mając własne doświadczenia badawcze, które zaowocowały artykułem ujętym na liście publikacji naukowych, nie wchodzących w skład

głównego osiągnięcia: *Individual-level and cultural level self-esteem: A test of construct isomorphism* (Alessandri, Cenciotti, Łaguna, Różycka-Tran, Vecchione), udowadnia, że wnioskowanie o samoocenie w odniesieniu do kompetencji osobistych i kompetencji społecznych przedstawicieli kultur indywidualistycznych i kolektywistycznych na podstawie tej bardzo popularnej wśród badaczy skali może być błędne. Podważanie zasadności stosowania danej skali do porównań międzykulturowych prowadzić może zatem do formułowania wniosków, które w większym stopniu zbliżają nas do trafnego oglądu rzeczywistości i bezpiecznie oddalają od formułowania błędnych koncepcji, które – zważywszy na fakt popularyzacji nauki – mogą wzmacniać stereotypowe spostrzeganie przedstawicieli danej nacji. Dr Różycka-Tran ma na tym polu szczególne zasługi.

Znaczenie, jakie przypisywane jest kwestii właściwej analizy danych i kontroli równoważności pomiarowej, wydaje się fundamentalne i Autorka, dzięki swojej wiedzy metodologicznej i statystycznej, przekonująco tego dowodzi. Rozważania na ten temat zawarte są w pierwszym rozdziale monografii, w którym dominują odwołania do książki Stefana Nowaka „Metodologia badań społecznych” z 1985 roku i liczne przykłady z obszarów dość odległych od zagadnień psychologii, a psychologii międzykulturowej w szczególności. Po wprowadzeniu do problematyki pomiaru na poziomie jednostki i kraju następuje opis wyników badań własnych nad skalą do pomiaru spostrzeganego antagonizmu w relacjach społecznych. Habilitantka odwołuje się do artykułu „Belief in a zero-sum game as a Social Axiom: A 37 nation study” opublikowanego wraz Pawłem Boskim i Bogdanem Wojciszke w prestiżowym czasopiśmie *Journal of Cross-Cultural Psychology* oraz artykułu „Measurement invariance of the belief in a zero-sum game scale across 36 countries”, opublikowanego wraz ze współautorami w czasopiśmie *International Journal of Psychology*. Na podstawie przeprowadzonych badań ustala, że skala może być używana do porównań międzykulturowych ze względu na to, że ma taką samą strukturę na

poziomie krajowym, jak i indywidualnym. Od stwierdzenia izomorfizmu czyli równoważności znaczenia konstruktów między poziomami, Autorka przechodzi do wniosku, że zarówno indywidualne, jak i kulturowe różnice w spostrzeganiu relacji społecznych w kategoriach gry o sumie zerowej mają „to samo psychologiczne znaczenie: walka o ograniczone zasoby między obywatelami przekłada się na relacje międzynarodowe” (str. 58). Wniosek ten, użyteczny dla dalszych rozważań i uzasadnienia badań zaprezentowanych w kolejnych rozdziałach, jest wątpliwy z trzech powodów.

Po pierwsze skala mierzy nasilenie przekonania, że życie to gra o sumie zerowej, a nie stopień, w jakim poszczególne osoby są skłonne do walki w sytuacji, co do której są przekonane, że strata jednych jest zyskiem dla drugich. Na podstawie wyników badań, mających na celu ustalenie czynników sprzyjających takiemu myśleniu o świecie społecznym, a zaprezentowanych w rozdziale trzecim, Autorka dowodzi, że osoby, przejawiające przekonanie o życiu społecznym, jako grze o sumie zerowej to osoby przegrane w walce o zasoby, tzn. lokujące się niżej w strukturze społecznej i jednocześnie to osoby, które delegitymizują system (przynajmniej moralnie). Wprawdzie mają one większą skłonność do wyboru niesprzyjających kooperacji zachowań w sytuacji konfliktu i odczuwania negatywnych emocji – jak dowodzą prezentowane badania - to jednak wpływ tych osób na decyzje podejmowane na szczeblu międzynarodowym wydaje się mniej prawdopodobny, niż osób, które budują koalicje i nawiązują kontakty. Są to warunki tworzenia partii politycznych i dochodzenia do władzy. Ci, którzy doszli do władzy i podejmują decyzje należą do elity i prowadzą różnego rodzaju działania, aby ich wyborcy zechcieli legitymizować system (głównie w sferze moralnej).

Po drugie w treści pozycji skali nie zostało zawarte wprost stwierdzenie o tym, że zasoby są ograniczone: *sukcesy jednych to prawie zawsze porażki innych* (pozycja pierwsza), *w większości sytuacji interesy różnych ludzi są sprzeczne* (pozycja czwarta),

bogactwo nielicznych budowane jest na krzywdzie wielu (pozycja ósma). Natomiast w uzasadnieniu dla omawianego twierdzenia można znaleźć odniesienie do realistycznej teorii konfliktów: „która zakłada, że spostrzegana rywalizacja o ograniczone zasoby między jednostkami prowadzi do rywalizacji międzygrupowej o ziemię” (str.58). U podstaw tej teorii leży twierdzenie o konieczności zaspokajania potrzeb przez ludzi, jeżeli chcą się oni utrzymać przy życiu, zachować dobrostan i się rozwijać. Aspiracje poszczególnych jednostek i możliwości ich zaspokojenia, porównywanie stopnia zaspokojenia własnych potrzeb z tym, co osiągnęli inni ludzie, doświadczenie deprivacji potrzeb decydują zatem o tym jak spostrzegane są relacje między ludźmi. Ma to większe znaczenie niż „ograniczoność zasobów”. Ludzie uczą się kulturowo korzystania z dostępnych zasobów: jeżeli wartością jest dobro wspólne, to powściągną indywidualne aspiracje na rzecz utrzymania zasobów, a nie ich eksploataowania. Pouczającego przykładu wartości dobra wspólnego dostarcza eksperyment myślowy Garretta Hardina, w którym wspólnie użytkowane pastwisko ulega zdewastowaniu (na czym wszyscy tracą) ze względu na chciwość właścicieli krów. Jeżeli ludzie spostrzegają innych jako konkurentów do jakiegoś dobra (np. para kłócąca się o to czy wyjechać na wakacje w góry czy nad morze lub o to czy ich dziecko powinno chodzić do szkoły prywatnej czy publicznej; państwa pozostające w konflikcie z powodu nieurodzajnego skrawka ziemi), to dzieje się tak ze względu na to jakie mają aspiracje i jak spostrzegają siebie wzajemnie, a nie co myślą o ograniczoności zasobów. Przywołane zatem przykłady pozycji skali są adekwatne do przedstawionego wyżej rozumowania, ale nieadekwatne do omawianego twierdzenia Habilitantki dotyczącego walki o ograniczone zasoby.

Po trzecie to, co się dzieje między obywatelami danego kraju, tzn. jak siebie wzajemnie spostrzegają a to, co można zaobserwować w relacjach międzynarodowych jest zapośredniczone tak wieloma czynnikami, że użycie sformułowania „przekłada się” jest

daleko idącym uproszczeniem. Obecna polityka prezydenta Stanów Zjednoczonych Donalda Trumpa, wnioskując na podstawie jego działalności międzynarodowej (wypowiadanie umów, wojna handlowa z UE, Kanadą, Meksykiem, Chinami), jest całkowicie odmienna od polityki poprzedniego prezydenta Baracka Obamy. Są obywatelami tego samego kraju, ale można się spodziewać, że wyniki na skali wiary w życie jako gry o sumie zerowej uzyskaliby odmienne. Złożoność procesów polityki międzynarodowej, chociaż ściśle związana z polityką wewnętrzną danego kraju, nie daje możliwości „przekładania” tego, co zachodzi w percepcji relacji społecznych. Pomimo więc tego, że zaprezentowane w rozdziale czwartym mapy antagonizmu społecznego na świecie wyglądają atrakcyjnie (przeważająca liczba danych pochodzi od studentów), to jednak możliwość wnioskowania na ich podstawie jest bardzo ograniczona właśnie ze względu na wspomnianą złożoność procesów. Być może nieostrożność we wnioskowaniu wynika nie tylko z nadmiernego optymizmu, podyktowanego rezultatami analizy statystycznych, ale także z uznania określenia „antagonizm społeczny” za równoważny „antagonistycznemu spostrzeganiu relacji społecznych”, przy czym to pierwsze występuje w postaci skrótu drugiego określenia. Jednak antagonizm społeczny oznacza niechęć lub wrogość, jaka się rodzi między grupami na tle rozbieżnych interesów lub poczucia zagrożenia. Spostrzeganie relacji międzygrupowych nie jest tym samym co spostrzeganie relacji pomiędzy jednostkami i trudno przyjąć ich zrównanie znaczeniowe, jak to na przykład występuje w rozdziale podsumowującym badania „Chodziło zatem o antagonizm społeczny jako przekonanie jednostkowe...” (str. 171).

Nieostrożność we wnioskowaniu, czy nadmierne wnioskowanie, nieuzasadnione uzyskanymi rezultatami badań, ujawnia się w ostatnim rozdziale monografii, a w szczególności w podpunkcie 5.3 Zakończenie: równowaga Nasha. Zawarte w nim przeciwstawienie myślenia holistycznego myśleniu analitycznemu i afirmacja tego

pierwszego wydaje się być zaskakujące z tego względu, że nauka opiera się na myśleniu analitycznym i recenzowana monografia nie powstałaby, gdyby nie wielcy myśliciele, którzy wskazali ścieżki rozkładania niedefiniowalnych całości na mniejsze części i analizowania relacji, jakie między nimi zachodzą. Testy izomorfizmu czy analizy ścieżek nie mogłyby powstać, a tym samym nie udałoby się udowodnić, że przekonanie o życiu jako grze o sumie zerowej może być traktowane w kategoriach aksjomatu. Jednak treści zawarte w zakończeniu – jak sądzę - należy traktować z dystansem, jako przejaw troski o losy ludzi i społeczeństw. Odwołanie do Kartezjusza, Darwina, Einsteina, neuronauki kulturowej, współczesnej fizyki, biologii itd. bardziej służy wskazaniu ścieżki postępowania niż rzetelnej analizie zjawiska. Trudno się zarazem zgodzić z metaforycznym stwierdzeniem o kropli, która czuje ocean, jako konstytutywnym dla tej ścieżki, chociażby ze względu na naturę konfliktów. Nie ma takiego stanu, układu czy systemu, w którym nie istniałyby załączki konfliktów.

Podsumowując, monografia zawiera wyniki badań nad przekonaniem o relacjach społecznych ujmowanych w kategoriach gry o sumie zerowej. Pozwala nie tylko na zrozumienie konsekwencji takiego przekonania, ale także przyczyn, leżących po stronie doświadczeń osobistych oraz wzbudzanych sytuacyjnie. Szeroko zakrojone badania, przeprowadzone w kilkudziesięciu krajach, umożliwiły stwierdzenie, że skala do pomiaru przekonania, że trzeba walczyć, aby zapewnić sobie dostatni byt może być wykorzystywana na poziomie jednostkowym oraz grupowym. Tematyka pracy jest ważna społecznie i chociaż monografia nie jest wolna od słabości i w większym stopniu jest opisem badań zawartych w osobnych artykułach niż stanowi niezależne dzieło, to jednak można ją ocenić pozytywnie. Ocena ta jest efektem nie tylko analizy treści zawartych w monografii, ale także publikacji, na których oparte są rozważania, a które wchodzą w skład

głównego osiągnięcia Habilitantki. Zawarte w tych publikacjach wnioski cechują się precyzją i dyscypliną myśli w nich wyrażonych.

3. Publikacje naukowe niewchodzące w skład głównego osiągnięcia

Ze względu na treść pozostały dorobek naukowy dzieli się na trzy grupy tematyczne: 1. porównania międzykulturowe w zakresie zmiennych indywidualnych na wymiarze aksjologicznym kultury, 2. kultura Azji Południowo-Wschodniej: badania indygeniczne w Wietnamie oraz 3. Badania z zakresu psychologii eksperymentalnej i przekonań religijnych. Składa się na niego 17 publikacji, w tym artykuły na liście JCR, w czasopismach z listy ERIH, w czasopismach z listy B, o zasięgu ogólnopolskim lub międzynarodowym oraz rozdziały w monografiach. W znaczącej liczbie tych artykułów Habilitantka jest pierwszym autorem. Jest to dorobek zarówno jakościowo, jak i ilościowo znaczący. Zawierają one przegląd badań oraz wyniki badań o charakterze korelacyjnym i eksperymentalnym. Wiele z tych artykułów powstało przy współpracy z innymi autorami, co dowodzi umiejętności dr Różyckiej-Tran do prowadzenia badań w zespołach, w tym zespołach międzynarodowych. Publikacje ukazały się na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat. Efektywność w dzieleniu się wiedzą, opartą na badaniach świadczy o ogromnej pracowitości dr Różyckiej-Tran. Należy także zwrócić uwagę na umiejętność łączenia przez Habilitantkę pracy naukowej z zainteresowaniem innymi kulturami. Liczne podróże do Azji Południowo-Wschodniej zaowocowały między innymi rozdziałem w książce pt. „Podróże psychologiczne przez kultury świata”. Natomiast badania przeprowadzone na przykład w Wietnamie wymagały znajomości lokalnej kultury i zdolności do nawiązywania kontaktów z badaczami wietnamskimi.

Podsumowując dokonania badawcze Habilitantki można stwierdzić, że są one znaczące, co znalazło wyraz w podziękowaniach za pracę na rzecz rozwoju Wydziału Nauk Społecznych UG oraz „za znaczący wkład w osiągnięcie wysokiej oceny parametrycznej

wydziału”, jakie skierował do niej Dziekan tego wydziału. Sumaryczny Impact Factor czasopism, w których publikowała Habilitantka wynosi: 14, 147. Wskaźniki cytowań świadczące o rozpoznawalności autora w środowisku naukowym, zarówno krajowym, jak i zagranicznym wynoszą: według bazy Web of Science 14 (12 bez autocytowań), natomiast według bazy Google Scholar (Publish or Perish) 91, a bazy Scopus 13. Indeks Hirscha jest równy 2. Należy więc uznać, że aktywność naukowa Habilitantki jednoznacznie wiąże się z jej rozpoznawalnością w środowisku naukowym.

4. Doświadczenie w realizowaniu projektów badawczych

Dr Różycka-Tran uzyskała dofinansowanie na realizację projektu „Antagonizm społeczny w umysłach ludzi i kulturach świata” w ramach programu Miniatura 1 Narodowego Centrum Nauki. Od 2012 roku koordynuje projekty ds. Wietnamu z ramienia Centrum Studiów Azji Wschodniej. Można zatem uznać, że posiada doświadczenie w realizacji projektów badawczych.

5. Nagrody i odznaczenia

Naukowa, społeczna i dydaktyczna działalność Habilitantki została dostrzeżona i nagrodzona medalem brązowym za długoletnią służbę, przyznawanym przez Prezydenta RP.

6. Wystąpienia na konferencjach międzynarodowych i krajowych

Dr Joanna Różycka-Tran aktywnie uczestniczyła w piętnastu konferencjach międzynarodowych, prezentując wyniki swoich badań oraz badań wspólnie prowadzonych z innymi autorami. Na siedmiu konferencjach wystąpiła w roli głównego mówcy.

Uczestniczyła także aktywnie w czternastu konferencjach krajowych. Brała udział w pracach komitetów organizacyjnych sześciu konferencji krajowych i międzynarodowych, dowodząc tym samym zdolności organizacyjnych.

7. Udział w komitetach redakcyjnych, recenzje publikacji, członkostwo w towarzystwach naukowych, staże naukowe

Habilitantka jest członkiem komitetu redakcyjnego czasopisma *Journal of Social Psychology*, wydawanego przez Wietnamską Akademię Nauk Społecznych. Jest członkiem Polskiego Stowarzyszenia Psychologii Społecznej, w tym sekcji Psychologii Międzykulturowej oraz członkiem International Association for Cross-Cultural Psychology. Wykonuje recenzje na rzecz następujących czasopism: *Journal of Behavior*, *Journal of Happiness Studies*, *Current Issues in Personality Psychology*, *Psychologia Społeczna (obecnie Social Psychological Bulletin)*, *Przegląd Psychologiczny*, *Health Psychological Report*. Czterokrotnie odbyła staż naukowy na Uniwersytecie Narodowym w Hanoi w ramach stypendium naukowego Ministerstwa Edukacji Narodowej (dwukrotnie). Wystąpiła tam także w roli profesora wizytującego.

8. Praca dydaktyczna

Habilitantka ma duże doświadczenie dydaktyczne. Prowadziła wiele zajęć z psychologii: ćwiczeń, wykładów, seminariów, także w języku angielskim – ze studentami Instytutu Psychologii Uniwersytetu Gdańskiego oraz Uniwersytetu Narodowego w Hanoi. Były to zajęcia z psychologii społecznej, psychologii kulturowej i międzykulturowej, psychologii różnic indywidualnych, metodologii i inne, w większości przeprowadzone na bazie autorskich programów nauczania. Była promotorem czterech prac magisterskich na kierunku psychologia oraz kilkudziesięciu projektów w ramach seminarium kursowego. Należy także odnotować wystąpienia Habilitantki propagujące naukę oraz cztery prace popularno-naukowe.

Inne osiągnięcia

Habilitantka wykazuje dużą aktywność w zakresie rozwoju umiejętności metodologicznych, czego dowodzi uczestnictwo w warsztatach. Jej zainteresowania

wkraczają także w obszar psychoterapii. Brała udział w szkoleniach terapii skoncentrowanej na rozwiązaniach oraz terapii gestalt. Odnotować należy także fakt znajomości nie tylko języka angielskiego, ale także języka wietnamskiego na poziomie średniozaawansowanym, co poparte jest certyfikatem Uniwersytetu Narodowego w Hanoi.

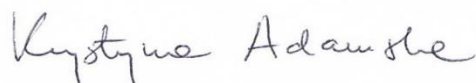
Wnioski końcowe

Dorobek naukowy dr Joanny Różyckiej-Tran można moim zdaniem uznać za znaczący dla rozwoju psychologii jako nauki, nowatorski w sferze badawczej związanej z psychologią kulturową i międzykulturową oraz istotnie wzbogacający interdyscyplinarne podejście do zagadnień życia społecznego (pomimo kontrowersji jakie rodzą niektóre z wniosków).

Koncentracja dr Joanny Różyckiej-Tran na zagadnieniach związanych z percepcją relacji społecznych przyniosła istotne rezultaty z aplikacyjnego punktu widzenia. Tym samym stwierdzam, że dorobek naukowy dr Joanny Różyckiej-Tran **spełnia kryteria ustawowe**

Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z 14 marca 2003 roku (z późniejszymi zmianami z dnia 1 września 2011 roku) i **zgłaszam wniosek o nadanie Pani Doktor Joannie Różyckiej-Tran tytułu doktora habilitowanego w zakresie nauk społecznych.**

dr hab. Krystyna Adamska, prof. UG

Gdańsk, 26.09.2018